לך לך ב

א. תנן במס' נדרים[1]: גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר[2] התהלך לפני והי' תמים[3] (וכתיב בתרי'[4] ואתנה בריתי ביני ובינך. רש"י[5]). ובגמ' שם[6]: תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה שנאמר התהלך לפני והי' תמים וכתיב ואתנה בריתי ביני ובינך.

והנה לכאורה נראה ששני המאמרים (במשנה ובברייתא) היינו הך[7]. אבל כד דייקת — כמה שינויים ביניהם:

א) במשנה הלשון „לא נקרא שלם עד שמל", ובברייתא „לא נקרא תמים אלא על שם מילה". ולכאורה היינו הך, ד־היינו שלם היינו תמים. [דדוחק לומר שכוונת הברייתא היא לתקן לשון המש־נה „שלא נקרא שלם", להתאימו ללשון המקרא „והי' תמים"[8]].

ב) במשנה הלשון „לא נקרא שלם עד שמל", משא"כ בברייתא „לא נקרא תמים אלא על שם מילה" — שזהו שינוי עיקרי בתוכן: לפי סגנון המשנה „כל המצות ש־עשה אברהם אבינו" שייכות ל„שלימותו" של אברהם, אלא שאין ביכולתן לבדן לפעול בו שיהי' שלם, „עד שמל", ש(רק) בצירוף מצות מילה נעשה „שלם"; משא"כ בברייתא מפורש, ש„לא נקרא תמים אלא על שם מילה", שמצות מילה בלבד היא הפועלת שיהי' „נקרא תמים"[9].

ב. והנה בכלל יש לומר, שבמשנה ובברייתא מדובר אודות שני ענינים שונים שישנם במצות מילה.

דהנה מבואר בכ"מ שבמצות מילה יש ב' ענינים: א) שלא יהי' ערל, ב) שיהי' מהול[10] (ויש ביניהם כמה נפק"מ לדינא גם למעשה, וכמבואר בארוכה בצפע"נ להרגצובי[11]).

ולפ"ז י"ל, שבמשנה מדובר בעיקר במעלת ענין הא' שבמצות מילה (שלא

---

1) לא, ב.

2) פרשתנו יז, א.

3) וכן הוא הלשון בתוספתא שם פ"ב, ו.

4) יז, ב.

5) ובכ"י דהמשנה (ראה שינויי נוסחאות ב־משניות עה"ג ודק"ס השלם לנדרים שם) הובא זה בפירוש. וכ"ה ברמב"ם הל' מילה פ"ג ה"ח. סמ"ג עשין כח. וראה תוי"ט למשנה נדרים שם. ואכ"מ.

6) לב, א.

7) לפנינו גם במשנה הוא מאמר רבי, כבברי־תא שבגמ'. אבל להעיר, שלכמה גי' במשנה הוא מאמר ר' מאיר (כמצויין על גליון הש"ס שלפנינו נדרים שם. וראה שינויי נוסחאות למשניות ודק"ס השלם למס' נדרים). אבל לאידך, גם בברייתא יש כמה גי' שהוא מאמר ר' מאיר (ראה דק"ס השלם שם).

8) ובפרט להגי' (ראה הערה הקודמת) שהוא אותו המ"ד.

9) ראה מלאכת שלמה למשניות נדרים שם (בסוף הפרק) בשם ספר חן טוב (מהר' טובי' הלוי) פרשתנו, שמדייק כמה חילוקים בין לשון המשנה והברייתא.

10) וראה לקמן ס"ט בנוגע ענין הג' שבמילה — עצם פעולת המילה.

11) ראה צפע"נ ריש הל' מילה (טז, א. שם, ב־ג). הל' ברכות (טו, ג). הל' כלאים (יב, ב). ועוד. וראה לקו"ש ח"ג (ע' 759 ואילך, 761 ואילך).

יהי' ערל), ובברייתא מוסיף ע"ד מעלת ענין הב' (שיהי' מהול):

במשנה מדייק ואומר „גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל" (ולא „על שם המילה") — כי הכוונה היא לענין הסרת הערלה שבמילה, ובא בהמשך לתחילת המשנה ששם מדובר בשלילת הערלה, „קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם כו' שאין הערלה קרוי' אלא לשם עכו"ם כו' ר"א בן עזרי' אומר מאוסה היא הערלה כו'" [וכן משמע ברמב"ם, שבסוף הל' מילה[12] כ' „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים . . וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר כו'", הרי שכתב „גדולה היא המילה" דאברהם באותה ההלכה ובהמשך „מאוסה היא הערלה", ובוא"ו החיבור[13]]:

אבל בברייתא מבאר מעלת המילה עצמה (שיהי' מהול), ולכן מדייק „ולא נקרא תמים אלא על שם המילה" (ולא „עד שמל").

אבל עדיין צ"ב איך מתבארים בזה שאר השינויים בין המשנה והברייתא.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

ב„תמים" מצינו שני ענינים: (א) שלילת מום וחסרון, (ב) תמימות ושלימות נוספת, שלא רק שלא חסר בו שום דבר, אלא שהוא „תמים".

ע"ד דין „תמים" בקרבנות, שמצינו בו שני ענינים אלה: שלילת חסרון[14] — שאין בו מום הפוסל[15]; אבל יש בכלל זה גם תמימות יתירה, כמ"ש הרמב"ם[16] „מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין ומובחרין שנאמר[17] תמים יהי' לרצון זו מצות עשה" [ועד"ז כ'[18] לגבי נסכין ועצי המערכה „כשם שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר כך הנסכין יהיו תמימים ונבחרין שנאמר[19] תמימים יהיו לכם ונסכיהם כו' וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרין ולא כו'"].

הרי דאף ש„מובחרין" הוא דין בפ"ע, כמו שהביא הרמב"ם[20] שלמדין זה ממשנ"ן[21] „מבחר נדריך", מ"מ נכלל גם בלשון „תמים יהי'", ובהביאו קרבן מן המובחר מקיים לא רק דין מובחר שבקרבנות, אלא גם הא דתמים יהי'[22], והוא — כי ב„תמים" יש שני פרטים, „תמים" בניגוד לבעל מום, והיינו שאין בו חסרון[23], ותמים שיש בו תוספת שלימות ותמימות, אף שגם בלא"ה הוא שלם[24].

---

12) פ"ג ה"ח.

13) וממשיך באותה ההלכה במאמר ממקום אחר (אבות פ"ג מי"א) „וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו כו' אע"פ שיש בו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב", וב' המאמרים האחרים שבמשנה נדרים שם (כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה וכו', ועל המילה נכרתו י"ג בריתות כו' — ל' הרמב"ם) כתבם בהלכה בפ"ע (הלכה שלאח"ז). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 56 ואילך — בביאור דברי הרמב"ם בב' הלכות אלו.

14) וכפשטות הכתובים בפ' אמור כב, יט ואילך (וראה פרש"י שם, יט).

15) להעיר מבכורות לט, א: תמים יהי' לרצון אמר רחמנא תמים אין חסרון לא. ע"ש האיבעי בגמ'. וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ב ה"א.

16) ריש הל' איסורי מזבח.

17) אמור כב, כא.

18) רפ"ו שם.

19) פינחס כח, לא.

20) שם פ"ב ה"ח.

21) פ' ראה יב, יא (כ"ה ברמב"ם „נדריך". ובכתוב „נדריכם").

22) וראה לקו"ש חי"ב ע' 130 הערה 8. וש"נ.

23) וראה הנסמן לעיל הערה 15.

24) להעיר משני אופני עבודה (יומא כד, א. וראה זבחים קטו, ב): עבודה שאינה תמה שיש אחרי'

וי"ל, שזהו החילוק בין שתי הלשונות „תמים" ו„שלם", דאף שבכללות הם שמות נרדפים, בפרטיות יש חילוק ביניהם, ד„שלם" פירושו העדר החסרון[25], ואילו „תמים" מורה על תמימות יתירה.

וי"ל שזהו ע"ד שמצינו בנוגע ל„שנה": שנה רגילה היא שנה של י"ב חודש, וכאשר חשון וכסלו מלאים קורין לה שנה „שלימה"[26], אבל „שנה תמימה"[27] פירשו רז"ל[28] „להביא את חודש העיבור". ונמצא, שאף שגם בלי חודש העיבור נקראת שנה[29] שלימה שלא חסר בה, מ"מ[30], ע"י חודש העיבור נתוסף בה ענין התמימות[31].

ד. וזוהי נקודת החילוק בין המשנה והברייתא במס' נדרים שם:

במשנה מדובר בגדר הא' שב„תמים" הנפעל על ידי המילה, ולכן מדייקת המשנה (ומשנה מלישנא דקרא) „גדולה מילה כו' לא נקרא שלם עד שמל", דהיינו שלם בלי מום וחסרון;

ובברייתא מוסיף על המשנה — „גדולה מילה כו' ולא נקרא תמים אלא על שם מילה", שמלבד זאת שמצות מילה פעלה שאברהם אבינו יהי' „שלם" (בלי מום), הנה עוד זאת, שפעלה בו שיהי' „תמים", שלימות נוספת (ע"ד חודש העיבור).

ומדוייק השינוי בלשון המשנה והברייתא — במשנה „לא נקרא שלם עד שמל", ואילו בברייתא „לא נקרא תמים אלא על שם מילה" — כי גדר „שלם" (בלי חסרון) לא נפעל על ידי מצות מילה לחוד, אלא בצירוף „כל המצות שעשה אברהם אבינו", שעל ידי כולם יחד נעשה שלם, וזהו מ"ש במשנה ש„עד שמל" עדיין לא נקרא שלם [כי מלבד זאת שהי' חסר אצלו קיום מצוה אחת — מצות מילה[32], הרי כל זמן שהאדם ערל, ה"ה חסר (ובעל מום) בעצם]; משא"כ בברייתא שמדובר בגדר „תמים", שהוא תמימות ושלימות נוספת — ומעלה זו לא באה לו „אלא על שם מילה", שמצוה זו היא שהביאה תמימות ושלימות חדשה בכל עניני אברהם.

וכמו"כ מובן השינוי בתחילת לשון המאמר — במשנה „שכל המצות שעשה אברהם אבינו", ובברייתא „אין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו":

במשנה שמדובר בגדר ד„שלם" (לא בעל מום) הנפעל על ידי מצות מילה,

---

עבודה ועבודה תמה „שהיא גומרת ומתממת את הדבר ולא שיש אחרי' עבודה כגון שחיטה וקבלה והולכה כו'" (פרש"י יומא שם ד"ה עבודה תמה). ולהעיר גם משני האופנים בצדקה (כתובות סז, ב): די מחסורו אשר יחסר לו (אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו), ולעשרו (שאינו דבר החסר).

25) להעיר מפרש"י וישלח (לג, יח): „שלם, שלם בגופו שנתרפא מצלעתו שלם בממונו שלא חסר כלום . . שלם בתורתו שלא שכח תלמודו".

26) טור או"ח ר"ס תכח.

27) בהר כה, ל.

28) ערכין לא, א (במשנה).

29) ראה ר"ן נדרים סג, א (בשם הרשב"א). שו"ת נוב"י מהד"ק אה"ע ס"כ.

30) ולהעיר מפרש"י נח ח, יד: אלו יא ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה הי'. וראה דעת רבי במשנה ערכין שם וב־פרש"י.

31) וראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) יט, ח (ס"ד. ס"ז) — ב' ענינים אלו בספירת העומר (שנאמר בה (אמור כג, טו) „שבע שבתות תמימות תהיינה") ובכ־מה ענינים. וראה לקו"ש חי"ב ע' 97 ובהערה 12 שם.

32) שזה לחוד אינו מספיק, ד„דלמא אילו הי' חסר מצוה אחרת לא הי' ג"כ תמים אלא ע"י אותה המצוה" — תויו"ט נדרים שם. וראה הרי"ף לע"י שם. שו"ת כתב סופר יו"ד סקי"ט. ועוד.

מודגש ענין השלימות שהיתה אצל אברהם אבינו גם לפני קיום מצות מילה, ש„כל המצות שעשה אברהם אבינו" (דהיינו כל התורה כולה, שקיים אברהם אבינו עד שלא ניתנה[33]) לא הי' בכחם לפעול אצל אברהם שיהי' „שלם", „עד שמל":

משא"כ בברייתא, שהכוונה להגדר ד„תמים", שזוהי שלימות ותמימות נוספת (יותר משלימות במובן דהעדר החסרון) — צריך להדגיש, שאף שגם לפני קיום מצות מילה הי' אצל אברהם (לא רק קיום כל המצות, אלא גם) קיום מצות באופן של הידור (תמימות ושלימות נוספת)[34] — „אין לך מי שנתעסק במצות כ־אברהם אבינו", באופן של עסק וטירחא יתירה, עד למסירת נפש — מ"מ, „לא נקרא תמים אלא על שם מילה", כי א"א להגיע למעלה ד„תמים" אלא על ידי ה„מילה", כשהאדם הוא „מהול".

ועפ"ז יש לבאר גם הקשר לשני ה־ענינים שבמילה — שלא יהי' ערל, וש־יהי' מהול — כמודגש בשינוי ל' המשנה והברייתא, „עד שמל" או „על שם מילה":

הענין ד„לא יהי' ערל" שבמצות מילה, פועל שהאדם יהי' שלם בלי מום, כי הערלה ה"ה מום[35], והסרת הערלה מבטלת חסרון זה ונעשה „שלם"[36] (זה גופא מתירו לאכול בתרומה כמבואר ברמב"ם[37]: וזהו מ"ש במשנה „לא נקרא שלם עד שמל", שהכוונה להסרת הער־לה, שעי"ז „נקרא שלם":

אבל זה שהאדם נעשה בגדר „מהול", אין זה רק ענין שלילי, שאין לו ערלה, אלא זוהי שלימות ומעלה נוספת, ש־מלבד זאת שאין לו ערלה (מום) — יש ענין חיובי שהוא מהול. וזהו מה שמוסיף ברייתא, שענינה ופעולתה של מילה הוא לא רק שפועלת שלימות אצל אדם החסר — אלא שמוסיפה תמימות גם באדם השלם, „לא נקרא תמים אלא על שם מילה", כי הענין ד„תמים" (לא רק „שלם") נפעל על ידי הענין החיובי שב־חפצא דמילה[38], זה שהאדם „מהול"[39].

---

33) יומא כח, ב. קידושין בסופה.

34) עפ"י יומתק הלשון „אין לך מי שנתעסק", היינו שלא מצינו זה אצל שאר בנ"א השלימים בעבודתם [משא"כ במשנה ההשוואה היא לגבי שאר המצות שלו, „כל המצות שעשה"]. ולהעיר מהגי' בע"י שם, כללי המילה לר"י הגזור (ע' 7) ועוד (ראה דק"ס שם): שאין לך צדיק גמור בעולם כאברהם כו'.

35) כלשון רש"י פרשתנו עה"פ „אתה בעל מום". וראה ב"ר פמ"ו, א (בסופו) ושם, ד (לגבי „התהלך לפני והי' תמים" דאברהם) „. . הערלה (הזאת) העבר אותה ובטל המום". ובכללי המילה שם (ע' 8): מלמד שהערלה מום לו לאדם יותר מכל המומין עד שיעבירנה כו'. וראה תוי"ט נדרים שם. ועוד.

36) ראה במדב"ר (פי"ב, ח) בפי' „צאינה וראי־נה גו' במלך שלמה, במלך שהוא חפץ בשלמים כמה דתימא התהלך לפני והי' תמים שהערלה מום הוא בגוף".

37) הל' תרומות פ"ז ה"י (מיבמות עב, א).

38) ואולי י"ל שזהו גם הפירוש במאמר ר"י אמר רב בהמשך הגמ' שם „בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והי' תמים אחזתו רעדה אמר שמא יש בי דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקררה דעתו" — שהקב"ה אמר לו שעיקר ענין המילה אצלו הוא (לא בשביל הסרת הערלה, „דבר מגונה", אלא) ענין השלימות וה־תמימות, שיתוסף בו „שיהי' מהול". וראה עיון יעקב לע"י שם. ועוד.

39) וי"ל שזהו בהתאם להטעמים השונים שב־מילה (ראה בארוכה מטה משה חלק שביעי ענייני מילה): א) למעט תאות כו' ולהחליש זה האבר כו' (מו"נ ח"ג פמ"ט), והיינו הסרת כל המדות הפחותות אשר בכל הגוף כו' — מתאים לענין הא', שלם מבלי חסרון — שלא יהי' ערל: ב) למאמיני יחוד השם אות אחת כו' (מו"נ שם), שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת היחוד לא ישונה ולא יסור לעולם כו' (רבינו

ה. והנה מצינו בסוגיא דנדרים שם[6] עוד פירוש ב„והי' תמים" — „כל המתמים עצמו הקב"ה מתמם [מתמם[40]] עמו כו' כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנא' התהלך לפני והי' תמים וכתיב והיית לאב המון גוים".

ולפירוש זה, „תמים" אינו ענין השלימות, כ"א הליכה בתמימות[41], והוא ע"ד הציווי[42] „תמים תהי' עם ה' אלקיך"[43] וכפרש"י[44] „התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות כו'"[45]. והיינו שאינו מתנהג בתחבולות ובהתחכמות, ויתירה מזו שאינו שואל ואינו חוקר אלא מאמין בפשיטות בדברי ה' ומתנהג בתמימות בהתאם לזה.

ומזה שגם פירוש זה הובא בסוגיא דנדרים ע"ד מצות מילה, משמע, שגם ענין זה אצל אברהם, שהלך בתמימות, שייך למצות מילה.

בפשטות י"ל ע"פ פירוש הראב"ע[46] (ועוד מפרשים[47]), ד„התהלך לפני והי' תמים" היינו „שלא תשאל למה המילה", „שיקבל*[47] בסתם אי זה דבר שיצוהו, עם שהי' קשה, ושיקבלהו בתמימות לא ישאל מה זה ועל מה זה". אבל יותר מסתבר, שיש גם שייכות לתוכן מצות מילה, שדוקא היא היא המצוה שפעלה אצל אברהם ענין ההליכה בתמימות.

זאת ועוד: נת' כמ"פ[48] שכל הפירושים בפסוק אחד (או תיבה אחת) שייכים זל"ז. וכן בנדו"ד, שגם הפירוש הג' ב„הי' תמים", הליכה בתמימות, שייך לענין ד„שלם" ו„תמים".

ועפ"ז יש ג' אופנים במעלת ה„תמימות" שבמצות מילה: א) ביטול כל החסרונות. ב) שלימות ותמימות בהידור. ג) קבלת עול מלכות שמים שלמעלה מטעם ודעת.

ו. ויובן זה ע"פ תוספת ביאור בג' ענינים הנ"ל ב„תמים" — „שלם", „תמים", והליכה בתמימות. ובהקדם, שג' דרגות אלו בעבודת ה' י"ל שהם כנגד העבודות דאברהם יצחק ויעקב (אף שבכלל כל ג' ענינים הנ"ל היו אצל כאו"א מהאבות):

מעלת התמימות מצינו בכל ג' האבות[49], באברהם — „התהלך לפני והי' תמים", יצחק נקרא „עולה תמימה"[50], וביעקב נאמר[51] „ויעקב איש תם יושב אהלים".

ובפשטות, הם הם שלשת הענינים הנ"ל ד„שלם" „תמים" והליכה בתמימות:

הפירוש הפשוט ד„הי' תמים" אצל אברהם אבינו היינו שיהי' שלם (בלי

בחיי בכד הקמח), ועוד — מתאים לענין הב', תמימות ושלימות יתירה — שיהי' מהול.

40) כ"ה בע"י ועוד — ראה דק"ס שם.

41) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם.

42) שופטים יח, יג.

43) וראה רמב"ן עה"ת פרשתנו, ובפ' שופטים שם. השגות הרמב"ן לסהמ"צ בסוף חלק המ"ע ששכח הרמב"ם מצוה ח [אלא שפירושו הוא לא כפי' רש"י וכו' דלקמן בפנים].

44) שופטים שם. וראה פסחים קיג, ב וברשב"ם. חדא"ג נדרים שם.

45) וראה לקו"ש חי"ד ע' 65 ואילך.

46) פרשתנו עה"פ.

47) פירוש הר"ן עה"ת, הובא באברבנאל כאן (בשינויים קלים): תולדות יצחק (לזקנו של הב"ע) כאן. ועוד.

*47) ל' הר"ן שם.

48) לקו"ש ח"ג ע' 782 (ע"ש הרא' מהדין דשעטנז). ובכ"מ.

49) בחיי פרשתנו עה"פ. ושם: והוא השבח הגדול האמור בכל הצדיקים כו'.

50) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו. כו, ב.

51) תולדות כה, כז.

חסרון ומום), וככל ג' הפירושים שב־פרש"י עה"פ[52] „הי' שלם בכל נסיונותי ולפי מדרשו . . ובדבר הזה תהי' תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני[53] ד"א כו' עכשיו אתה חסר ה' אברים כו'";

הלשון „עולה תמימה" מורה (לא רק על העדר החסרון, אלא) על שלימות ותמימות נוספת. שהרי „עולה" גופא כבר מורה שכולה לגבוה, הקרבה שלימה (כלומר: קרבן בכלל ה"ה תמים ולא בעל מום; נוסף על זה „עולה" — שהיא עולה כליל לה', הקרבה שלימה), וה־תואר „(עולה) תמימה" מוסיף תמימות גם בזה, הוספת שלימות בעולה שכולה ל־גבוה בלא"ה:

ו„יעקב איש תם" פירושו — הליכה בתמימות, וכפרש"י[51] „כלבו כן פיו, מי שאינו חריף לרמות קרוי תם".

ז. ביאור השייכות של ג' הענינים ד„שלם" „תמים" והליכה בתמימות — לאברהם יצחק ויעקב:

אברהם הי' בנו של תרח, „ולא הי' לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עכו"ם הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת כו' מתבונתו הנכונה . . וידע שכל העולם טועים . . ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו" (כמבואר ברמב"ם[54]), שמזה מובן, שעיקר עבודת אברהם היתה לשלול ענין החסרון (שמצד תרח אביו והעולם סביבו כו')[55], ובזה עלה מחיל אל חיל בעבודת השם עד שהגיע לדרגת השלימות בעבודתו ית', וכדאיתא בזהר עה"פ[56] ואברהם זקן בא בימים, שאצל אברהם היו יומין שלימין, שלא הי' חסר לבושא חדא ויומא חדא כו'.

אבל יצחק נולד מטיפה קדושה[57], שתיכף בלידתו כבר הי' קדוש מבטן*[57] (והי' הראשון שנולד יהודי)[58], ועבודתו היתה — ענין התמימות, היינו הוספה ב־שלימות הקדושה והיהדות שהיתה בו.

[ולהעיר, שגם בענין המילה, הרי דוקא יצחק נימול לשמונה[59], היינו קיום מצות מילה בשלימותה (כפי שהיא אחר מ"ת), משא"כ באברהם שנימול לצ"ט].

אלא שעדיין אין זו תכלית השלימות, כי יצחק לא יצא מחוץ לגבול הקדושה, כציווי ה' „אל תרד מצרימה שכון בארץ גו'"[60]: וזהו חידושו של יעקב, שאצלו נאמר[61] „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", חרון אף של מקום[62] בעולם,

---

52) וראה גם פי' ר"י בכור שור וחזקוני פרשתנו עה"פ. ועוד.

53) ואולי יש לפרש, שבפרטיות זהו החילוק בין ב' הפירושים ברש"י: „והי' תמים — הי' שלם בכל נסיונותי", הכוונה לגדר השלימות, ו„לפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהי' תמים" היינו ענין התמימות (ומה שממשיך „שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני", „ל שההדגשה היא ב„לפני" ולא מצ"ע — ראה משכיל לדוד לפרש"י. ואכ"מ). וראה משכיל לדוד שם, שגם פי' הג' ברש"י בא בהמשך לזה.

54) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

55) עי"ש ברמב"ם בארוכה פעולת אברהם ב־עולם.

56) ח"ש כד, א. זח"א רכד, א.

57) ב"ר פמ"ו, ב.

*57) פרש"י פרשתנו יז, יט.

58) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 27 ואילך.

59) ראה ב"ר פנ"ה, ד. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 86 ואילך. וש"נ.

60) תולדות כו, ב.

61) ר"פ ויצא.

62) פרש"י ס"פ נח.

וכפשוטו שהוצרך לברוח מעשו, ולהיות בבית לבן הארמי כ' שנה ואח"כ עברה עליו „צרת יוסף וכו'", ובכל מצבים אלו נשאר תמים בעבודתו, „עם לבן הרשע גרתי כו' ולא למדתי ממעשיו הרעים"[63], וכמבואר בארוכה במדרשי רז"ל.

וענין זה הוא מצד הענין הג' בתמימות, ש„איש"[64] תם וישר . . הוא סור מרע ועשה טוב בפועל ממש בבחי' התמימות שלא ישונה לעולם, ואינו נוגע לו הזמן והמקום שמפני תוקף הדבר והתמימות שבנפשו שכך צריך לעשות ואינו שייך כלל באופן אחר ע"כ בכל זמן ובכל מקום שהוא ה"ה עושה כן בלי שום שינוי כלל, ולא יחוש משום מנגד ומסית להדיחו ח"ו מצד עוצם התוקף בנפשו כו'*[64], עד שגם אינו נחשב אצלו לנסיון כלל מאחר שאופן אחר ח"ו אינו שייך כלל"[65].

וזהו ענינו של יעקב „איש תם"[66], מדת האמת[67], בריח התיכון שמבריח מן הקצה אל הקצה[68], שבכל הפרטים והמצבים הוא בשווה ממש, ואינו מתפעל משום מנגד[69].

ח. וזהו גם הקשר בין ענין ההליכה בתמימות („תם") לענין ד„שלם" ו„תמים" — כי ההליכה בתמימות אינה ענין שונה, אלא הוא דרגא עליונה יותר ב„שלימות", שהוא שלם בכל זמן ובכל מקום ובכל המצבים [וכדאיתא בזהר[70] שיעקב „הוה שלים מכולהו וע"ד כתיב בי' ויעקב איש תם שלים מכלא, אברהם תמים אקרי ולא הוה כ"כ שלים אבל תם שלים מכולא"].

והביאור בזה:

גדר השלימות ד„שלם" נוצר ע"י הפרטים השונים שיש בו, שבצירוף כולם

---

63) וישלח לב, ה ובפרש"י שם.

64) ל' אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תער"ב ח"א פפ"ב (ס"ע קנו). וראה גם ד"ח ז, ב ואילך. סה"מ תש"ג (ע' 58, 68 ואילך). וראה במעלת תמים על צדיק וכו' בתורת שלום ע' קעח ואילך. ועוד.

*64) במאמרים שם נאמר ענין הנ"ל בתמימות לגבי תמימות במעשה, ולפני זה מבואר שישנו ענין התמימות בכל הציור קומה, תמים בשכל, תמימות בלב שהוא בלי התפעלות שתוכו כברו ולבבו שלם בדבר ולא ישונה לעולם [וע"ש בסה"מ תש"ג (ע' 58) כשהתמימות היא בלב נק' תמים סתם, כמ"ש באברהם התהלך לפני והי' תמים ופרש"י הי' שלם בנסיונותי שלא יהרהר אחרי מדותיו, וזהו התמימות בלב שאינו מהרהר כלל והוא תמים בהדבר]. ע"ש. אבל מהמבואר בהמשך הענין (בתער"ב וד"ח) שם ד„נעוץ תחלתן בסופן כי המעשה הוא סוף ושרשו בראש ותחלת הכל שהוא נקודת הרצון שזהו עיקר האמת דמדת התמימות שהוא בסוף המעשה בפו"מ בתמימות העשי'", מובן, שהמעלה ד„תמים במעשיו" היא גם לגבי התמימות בכל הציור קומה, תמימות בשכל ותמימות בלב.

65) ובסה"מ תש"ג ע' 70, ש„התמים עם ה' ותורתו אינו צריך לתת שום מקום למנגד לתומ"צ לא רק שלא לענות לו על דבריו . . אלא גם שלא לשמוע את דבריו כי בזה גופא הרי נותנים לו איזה מקום וכמו שאנו רואים במוחש בטבע החצוף שכאשר אין עונים לו . . ה"ה משתתק וכשעונים לו הנה החשיבות שנותנים מקום לדבריו . . זה עצמו נותן לו כח לחצוף יותר".

66) להעיר דיעקב איש תם שייך למילה, כמ"ש באדר"נ (פ"ב, ה) דלמדין מזה ד„יעקב יצא מהול". וראה לקמן הערה 78 — השייכות ליעקב דוקא.

67) זח"א קלט, סע"א. קסא, א. תניא רפי"ג. ועוד — ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 255.

68) תרומה כו, כח. זח"א א, ב. תניא שם. ועוד.

69) וי"ל שלכן דוקא יעקב מטתו שלימה* (ויק"ר פל"ו, ה. זח"ב רעו, רע"א. רש"י ויחי מז, לא. ועוד). וראה בארוכה בכהנ"ל ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך יעקב בתחלתו. לקו"ש שם (וש"נ). ועוד.

70) ח"ג קסה, סע"ב.

*) וראה ספרי האזינו (לב, ט) דזה שיעקב מטתו שלימה נלמד מהכתוב ויעקב איש תם.

יחדיו נעשה ענין שלם: וגדר „תמים" אינו נפעל מצד הצטרפות הפרטים יחד, אלא מצד ענין חדש שמוסיף על שלימות הדבר מצ"ע, שדבר חדש זה פועל בו שיהי' „תמים". וכמו לדוגמא בזמן, ששנת הלבנה יש בה י"ב חדשי הלבנה, שנה שלמה. ושנה תמימה נעשית ע"י הוספת חודש העיבור. ואף שכל השנה נקראת שנה תמימה, שנעשה מציאות אחת (לא שנה וחודש י"ג), מ"מ, הרי מציאות אחת זו נוצרה על ידי חודש הי"ג.

וכן הוא באדם, דאף שהחילוק בין אדם השלם שאין בו חסרון לאדם סתם הוא לא רק בזה שאדם השלם יש בו יותר מעלות פרטיות (וכן אדם תמים יש בו תוספת מעלות גם לגבי אדם השלם), אלא שהאדם נעשה מציאות של „אדם השלם" (יתירה מזו בשייכות לתמים, ש־האדם נקרא תמים) — מ"מ, גדר דאדם השלם הוא שכל כחות נפשו וכל פרטי עבודתו הם כדבעי, היינו צירוף כל הפרטים שבו; ו„תמים" הוא הוספת מעלה מסויימת שהיא היא הפועלת ויוצרת שם „תמים".

משא"כ הענין הג' שב„תמימות" הרי הוא למעלה ממעלות פרטיות, כי זה ש־הוא תמים בעבודתו, אינו מתפעל ואינו משתנה, הוא לא מצד מעלות ושלימות הפרטים שיש לו, או מצד הוספת מעלה יתירה, אלא, מצד הפשטות שלו שאינה שייכת לפרטים ומעלות מסויימות, ולכן ענין התמימות מתבטא בביטול והנחת עצמותו (הכולל ביטול פרטי מעלותיו), שזהו עצם נקודת הרצון שיש בכל יהודי (כמ"ש הרמב"ם[71]) שאינו משתנה לעו־לם[72].

ולכן בכל המצבים ובכל הזמנים וב־כל המקומות הוא בשלימות ובתמימות.

ט. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר גם ה־שייכות בין מצות מילה לענין ההליכה בתמימות (וכנ"ל סעיף ה, שגם פירוש הג' ב„והי' תמים" — הליכה בתמימות — נפעל על ידי מצות מילה) — דיש לומר, שזה שייך לענין הג' שבמצות מילה, שהוא עצם פעולת המילה (והנפק"מ ל־הלכה, שגם מי שנולד מהול צריך הטפת דם ברית[73], עצם פעולת המילה[74]).

והיינו משום שעצם פעולת המילה

71) הל' גירושין ספ"ב.

72) המשך תער"ב וסה"מ שבהערה 64.

73) שו"ע יו"ד סרס"ג ס"ד. וראה לקמן הערה 78.

74) ראה רש"י (שבת קלד, סע"א) „והטפת דם ברית מצוה". כללי המילה לר"ג (בר"י) הגוזר (ע' 120). ובצפע"נ הל' מילה (פ"א ה"ז) כ' דהרמב"ם „ס"ל גבי קטן שנולד כשהוא מהול, הטפת דם ברית הוא רק משום גדר מצוה ולא משום ספק ערלה כבושה (שבת קלה, א), כדמוכח ממ"ש רבינו ז"ל בהל' תרומות פ"ז הי"א דמותר לאכול בתרומה אם נולד מהול . . וכדמוכח בירוש' בשבת וביבמות דיש על זה פסוק בפ"ע . . ונ"ל דכן ס"ל התוס' שבת דכ"ה ע"ב" (ע"ש בצפע"נ. וכ"כ בשו"ת משכנות יעקב יו"ד סי' סג בדעת הרמב"ם).

— בענין חיוב הטפת דם ברית ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשל"א ס"ו. שו"ת צ"צ יו"ד סר"ב ס"ו. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הטפת דם ברית. וש"נ. ואכ"מ.

•) וי"ל שמפורש הוא בדב"ד רפ"ו: כך שנו חכמים תינוק שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית מפני בריתו של אברהם אבינו ומנין אתה למד מן התורה שנאמר המול יומל כו'. דלכאורה מהי ההוספה „מפני בריתו של א"א", הרי כל מצות מילה היא להכניסו בבריתו של א"א שנצטווה על המילה. וי"ל שזה קמ"ל בהוספה זו, שהוא גדר מצוה, ולא משום ספק ערלה כבושה. וראה מפרשי המדרש ש"ם. שו"ת כתב סופר שבהערה 32 קרוב לסופו. ולהעיר מרד"ק פרשתנו עה"פ.

(ואולי י"ל שזהו קשור עם צערא ד־ינוקא, דורשת שיהי' אצל האב (המל את בנו) תמימות – ביטול והנחת עצמו[75].

וליתר ביאור – וע"פ ביאור הפנימי בתוכנם הרוחני של ג' ענינים הנ"ל שב־מצות מילה:

התוכן הרוחני ד„לא יהי' ערל" הוא – להשתחרר משליטת היצה"ר בתאוות ה־גוף והיצר[76], שעי"ז ה"ה בגדר „שלם";

התוכן הרוחני ד„מהול" הוא, שגם אדם שהוא סר מרע ואינו תחת שליטת היצר, מוסיף תמיד בעבודתו בעלייתו בקודש, ומגלה את הטוב שנמצא בו[77], שעי"ז נעשה „תמים", שלא רק שאין בו חסרון אלא יש בו הוספת מעלה ושלי־מות (גם לגבי מי שהוא שלם מבלי חסרון בלא"ה).

אבל שני ענינים אלו, העבודה שלא יהי' ערל ושיהי' מהול, ענינם עבודה שיש בהם טעם ומעלה – „שלא יהי' ערל" היינו שיהי' אדם השלם מבלי חסרון, ו„שיהי' מהול" היינו שיהי' אדם בשלימות ותמימות יתירה, ולכן אין צורך (כ"כ) לענין התמימות והביטול בעבודה זו.

משא"כ עצם פעולת המילה, שהיא מעשה ועבודה כזו שלא נרגש בה מעלה ושלימות, כ"א רק עצם מעשה המצוה מצד ציווי ה', זה בא מצד התמימות וה־ביטול שבנפשו, שמבטל ומניח את עצמו, וכן שכלו ומדותיו, לקיים רצון ה' ל־מעלה מטעם ודעת[78].

ועל ידי עבודה זו פועלים ש„כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו כו' כל המתמים עצמו שעה עומדת לו ש־נאמר התהלך לפני והי' תמים וכתיב והיית לאב המון גוים", עד ל„והיו[79] מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", שיהי' בתכלית השלימות בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש, בשנה תמימה זו[80].

(משיחות ש"פ לך תשמ"א,
ליל ב' וג' דחג הסוכות תשמ"ט)

---

75) להעיר ממשנ"ת במ"א (לקו"ש ח"י ע' 44 ואילך) בנוסח ברכת להכניסו בבריתו של א"א, שמצד הצער וכו' שבמילה כל אחד הוא בדוגמת אברהם אבינו.

76) ראה לעיל הערה 39.

77) וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 762 ואילך.

78) וי"ל שזה שייך ל„יעקב איש תם" שיצא מהול (ראה לעיל הערה 66). ועפ"ז נמצא שהי' ב־יעקב רק הענין דהטפת דם ברית (והצער שבזה), כי ענין התמימות מתבטא בעיקר בפעולת המילה לחוד, כבפנים. ולכן נולד מהול, ולא הוצרך לפעולה שלא יהי' ערל, ושיהי' מהול (שזה הי' אצלו בלא"ה) – ראה לעיל הערה 74 – ורק פעולת המילה לחוד.

[ולהעיר, שגם אצל דוד מצינו ע"ד זה, כג' הפירושים בגמ' (סוטה י, ב) עה"פ לדוד מכתם (תהלים נו, א): שהי' תם לכל דבר (תמים בדרכיו. רש"י), שהי' מכתו תמה שנולד כשהוא מהול (וראה חדא"ג מהרש"א שם), כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו כו' כך בגדלותו כו' (ענין הביטול)].

79) ישעי' מט, כג. וראה זבחים יט, רע"א.

80) ה'תשמ"ט (שנת הדפסת השיחה).